

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

METODICKÉ KARTY PRO PEDAGOGY

obsah

AUTISMUS

SPECIFICKÉ PORUCHY UČENÍ A CHOVÁNÍ

VÝCHOVA DĚTÍ S LMD – DOPORUČENÉ HLAVNÍ VÝCHOVNÉ ZÁSADY

PORUCHY CHOVÁNÍ V DĚTSKÉM VĚKU (výchovná problematika dnešní doby)

**DOPORUČENÉ PŘÍSTUPY VE VÝUCE K ŽÁKŮM S DISHARMONICKÝM,
PSYCHOPATICKÝM VÝVOJEM OSOBNOSTI**

**KTERÉ SITUACE VE VÝCHOVĚ MOHOU ZPŮSOBOVAT HORŠÍ
ZVLADATELNOST DĚTÍ**

DĚTSKÝ STRACH A ÚZKOST

AUTISMUS

Čeho si mohou vychovávající všimnout už v raném věku dítěte?

POSTŘEHY V KOMUNIKACI

- Nereaguje nebo málo reaguje na své jméno.
- Vyjadřuje hlavně křikem a afektem, že něco chce.
- Opožděný vývoj řeči.
- Nepružně nebo málo reaguje na pokyny.
- Často působí dojmem, že neslyší. Zdá se, že slyší, ale zejména na řeč reaguje velmi málo.
- Neukazuje ukazováčkem na zajímavé předměty.
- Nemává na rozloučenou.
- Nezapojí se aktivně do dětských hříček typu paci-paci.
- Nenapodobuje aktivně, často a s radostí.
- Říkal/a několik slov, ale přestal/a.
- Je obtížné ji/ho upozornit na vzdálené předměty.
- Špatný oční kontakt, nepodívá se „co my na to“.

POSTŘEHY V SOCIÁLNÍM CHOVÁNÍ

- Málo používá nebo chybí sociální úsměv.
- Raději si hraje o samotě, neprojevuje radost při společné činnosti, nerozvíjí společnou hru.
- Dává přednost sebeobsluze, používá ruku druhé osoby.
- Nepožádá o pomoc vydáváním zvuků, očním kontaktem, vedením za ruku.
- Více se zajímá o své činnosti než o kontakt.
- Málo se zajímá o ostatní děti, nedokáže se zapojit.

- Je obtížné s ním sdílet pozornost (společné prohlížení obrázků, společná hra).
- Ostatní lidi dokáže ignorovat, nerad navazuje kontakt s lidmi.
- Nespolupracuje (nepodá na výzvu, nevyhoví výzvě, netouží se předvést).

POSTŘEHY V CHOVÁNÍ

- Záchvaty vzteku.
- Hyperaktivita, neschopnost spolupracovat, negativismus, nesoustředěnost, u ničeho nevydrží.
- Nehraje si správně s hračkami.
- Zabývá se určitými věcmi stále dokolečka (řadí, točí, hází, otvírá-zavírá apod.).
- Chodí po špičkách, točí se dokola, zvláštní pohyby.
- Třepe výrazně rukama např. při radosti.
- Neobvyklá fixace na určité hračky (neustále s sebou nosí nějaký předmět).
- Reaguje přehnaně na určité podněty (zvuky, změny).
- Celkově málo reaguje na okolní podněty.
- Fascinován detaily či určitými podněty (písmena, číslice, závory, značky aut).

INDIKACE PRO DALŠÍ VYŠETŘENÍ

- do 12 měsíců nežvatlá
- do 12 měsíců negestikuluje (nenatahuje ruku-neukazuje, nemává na rozloučenou)
- do 15 měsíců nenapodobuje
- do 16 měsíců neužívá slova
- do 24 měsíců spontánně neužívá slovní spojení
- ztráta jakýchkoliv jazykových nebo sociálních schopností v jakémkoliv věku

SPECIFICKÉ PORUCHY UČENÍ A CHOVÁNÍ

SPECIFICKÉ PORUCHY UČENÍ - SPU:

projevují se zřetelnými obtížemi při učení se a následném užívání takových dovedností, jako je mluvení, porozumění mluvené řeči, čtení, psaní, počítání. Jedná se o handicap celoživotní. Při včasné zjištění poruchy lze díky kvalitní nápravné péči a zejména podpoře jedince s touto poruchou dojít ke zmírnění či úplnému odstranění potíží při vzdělávání.

1. Dyslexie – porucha čtení

obtíže se promítají do rychlosti čtení, správnosti a porozumění čtenému textu.

2. Dysgrafie – porucha psaní

postihuje schopnost napodobit tvar písmen a řazení písmen, děti píšou pomalu, namáhavě, často špatný úchop psacího náčiní, přílišné soustředění na grafickou stránku písemného projevu pak snižuje schopnost soustředění na pravopis

3. Dysortografie – porucha pravopisu

neschopnost napsat všechna písmena ve správném pořadí, včetně délek a měklosti (čárky, háčky), souvisí s dyslexií a dysgrafií, důležité je poskytnout těmto jedincům častější možnost ústního zkoušení a práci bez časového tlaku.

4. Dyskalkulie – porucha matematických schopností

- *praktognostická dyskalkulie*

narušení matem. manipulace s předměty a nakreslenými symboly (přidávání, ubírání, rozkládání, porovnávání)

- *verbální dyskalkulie*

problémy při označování množství a počtu předmětů, operačních znaků, matem. úkonů, neschopnost vyjmenovat číselnou řadu, řadu sudých a lichých čísel

- *lexická dyskalkulie*

neschopnost číst matematické symboly (čísla, číslice, operační symboly), příčiny se nachází v oblasti zrakového vnímání, orientace v prostoru (zvláště pravolevé)

- *grafická dyskalkulie*

neschopnost psát matematické znaky

- *operační dyskalkulie*

neschopnost provádět matematické operace, sčítat, odčítat, násobit, dělit.....

- *ideognostická dyskalkulie*

porucha v oblasti pojmové činnosti, v chápání matematických pojmů a vztahů mezi nimi

Do obtíží v matematice se většinou promítnou i problémy dysgrafické a dyslektické.

5. Dyspinxie – porucha kreslení.

nízká úroveň kresby, neobratné zacházení s tužkou, potíže s převedením trojrozměrného prostoru na dvojrozměrný papír, potíže s pochopením perspektivy

6. Dymúzie – porucha vnímání a reprodukce hudby.

potíže s rozlišováním tónů, zapamatováním melodie, rozlišením a reprodukcí rytmů

7. Dyspraxie – porucha obratnosti

neschopnost vykonávat složité úkony jak při běžných denních činnostech tak při vyučování, děti jsou pomalé, nezručné, neupravené, jejich výrobky jsou nevhledné, neschopnost se může objevit při psaní, kreslení, TV a PV a také při mluvení (artikulační neobratnost)

DIAGNOSTIKA:

1. rozhovor s rodičem, dítětem, učitelem nebo jeho písemné sdělení
2. speciální zkoušky/testy vypovídající o intelektu a výkonech dítěte

Hodnotí se výkon čtení, písemný projev, sluchová analýza a syntéza řeči, zraková percepce tvarů, lateralita, prostorová orientace, vnímání časové posloupnosti, paměť.

REEDUKACE, KTERÁ PLATÍ JAK PRO DĚTI S LMD, TAK PRO DĚTI SE SPU:

- trpělivost, klid a optimistický výhled do budoucnosti
- nešetřit povzbuzením, pochvalou, oceněním za dobré výkony i jen za snahu
- nedopustit, aby se dítě naučilo něčemu špatně
- málo a často – udělovat častější přestávkky k odpočinku
- využít zájmu dítěte – tedy dobře motivovat
- hodně pohybu – ale nikoliv toho organizovaného
- nepřipustit, aby vznikl u dítěte pocit méněcennosti
- pracovat pokud možno za dokonalého soustředění – po odpočinku je to krátkodobě možné
- vyloučit všechny rušivé podněty – dobré místo v lavici ve třídě
- výkony dítěte hodnotit spravedlivě, zejména bez předsudků!!!
- vytvořit ovzduší spolupráce – také rodiny a školy
- spolupráce s lékařem - multidisciplinárně
- pomoci zvolit vhodné povolání

MOŽNÝ INDIVIDUÁLNÍ PŘÍSTUP UČITELE BĚŽNÝCH TŘÍD PŘI DIAGNÓZE DYSLEXIE, DYSGRAFIE, DYSORTOGRAFIE:

- v českém jazyce možnost slovního hodnocení, preferovat přepis, opis před diktátem, diktát psát na stírací tabulku, poskytovat časovou toleranci, používat přehledy gramatických pravidel
- v prvouce, vlastivědě, přírodovědě nehodnotit úpravu, ale obsahovou stránku
- v matematice řešit úlohy až po přečtení učitelem, omezit pětiminutovky, nechat dítěti více času, možnost vidět příklady napsané, pracovat s názorem, dávat předtištěné kontrolní práce
- v cizích jazycích pracovat podobně jako v jazyce českém: pouze základní slovní zásoba, ústní zkoušení preferovat před písemným, zjednodušit učivo, dát přednost konverzaci, psát jen části cvičení
- v ostatních předmětech zajistit, aby si žák nemusel psát poznámky, nebo jen zkrácenou verzi, místo písemných úkolů si připravit ústní sdělení k učivu, preference ústního zkoušení, nehodnotit úpravu sešitu, ale obsahovou stránku

PORUCHY CHOVÁNÍ U JEDINCŮ S SPŮ

Poruchy mohou být způsobeny primárně jako součást LMD a deficitů dílčích funkcí, sekundárně jako důsledek prožívání neúspěchu, negativního hodnocení dospělých a zejména jako „výraz pocitu bezmoci vůči obtížím“.

Symptomatologie spočívá v poruchách pozornosti, v infantilním chování, ve zvýšené vzrušivosti, impulzivité jako reakci např. na nepříjemný zvuk, silné světlo apod.

PROJEVY NÁPADNOSTÍ V CHOVÁNÍ, VYJADŘUJÍCÍ OPOZICI VŮČI ŠKOLE A VŠEMU, CO S NÍ SOUVISÍ:

- *obranné a vyhýbavé mechanismy* - zapomínání úkolů, ztráta sešitů a ŽK, falšuje podpisy rodičů
- *kompensační chování* – není-li úspěšný, šaškuje, zlobí, vytahuje se
- *agresivita a projev nepřátelství* – výsměch, žalování, neposlušnost, šikana, ubližování druhým
- *úzkostné stažení se do sebe* – strach ze školy, příčina nemocí, bolesti břicha, poruchy spánku, neklid, plačtivost, pocit méněcennosti

Pochopení podstaty poruch chování je významné z hlediska nápravy specifických poruch učení. Narušení „začarovaného kruhu poruch učení“ může vést k rozpletení všech obtíží a problémů.

VÝCHOVA DĚTÍ S LMD – DOPORUČENÉ HLAVNÍ VÝCHOVNÉ ZÁSADY

1. Vytvořme dětem klidné, a hlavně chápací rodinné prostředí

Rodina musí dát dítěti záruku, že ho přijímá i přesto, že se mu často nedaří, někdy hodně zlobí a nosí ze školy špatné známky.

Nervozita rodičů se ve vypjatých chvílích nesmí přenášet na dítě, tak se celá situace ještě zhoršuje.

2. Dítě potřebuje ne pořádek, ale řád

Zejména pravidelný režim dne (spánek, jídlo, pitný režim, škola, zájmy...).

Znat jednoznačná očekávání vychovávajících – zejména v rodině.

Přesně vymezená pravidla soužití (rodina, škola, zájmové aktivity), aby dítě vědělo, kdy je překračuje a kdy ne.

3. Důslednost ve výchově

Stanovená pravidla a mantinely, řád opravdu velmi důsledně dodržovat.

Potřebná je i nenápadná kontrola, prováděná pokud možno nedirektivním, taktickým způsobem, čímž lze dosáhnout zautomatizování a zvnitřnění činnosti (např. automatické mytí rukou před jídlem, čištění zubů...).

4. Sjednocení působení všech vychovávajících

Nejdůležitější je sjednocení výchovných postupů v rodině. Nejednotnost dítě vnímá jako zmatek a výsledkem je, že se naučí využívat „slabšího“ z rodičů, případně neposlouchat ani jednoho.

Dále zaangažovat další vychovávající, např. prarodiče, případně i jiné členy rodiny, kteří na dítě působí.

Důležité je také pokud možno sjednotit výchovné postupy se školou, což znamená vzájemně se informovat o problémech dítěte a způsobu, jakým je vychováno.

5. Cíleně vyhledávat a upřednostňovat kladné stránky dítěte

Je životně důležité zažívat úspěch, pokud možno každý den, zaměřit se na tu oblast, pro kterou má dítě talent, rozvíjet ji a chránit tak dítě před pocity méněcennosti.

Chvalme dítě za vše, co se mu povede, i „jen“ za snahu, i když výsledek není tak dobrý.

Vyplácí se pracovat spíše s odměnami a pochvalami než s tresty. Tresty používejme jen výjimečně. A dítě se jich nesmí bát!

6. Důležitou zásadou je - málo a často!

Nejlépe vyhovující je pro tyto děti práce krátká.

Nevyhovující je dlouhodobé, soustavné zatěžování pozornosti dítěte. Jeden úkol by neměl trvat déle než 10 min., max. 20 min.

Pak je dobré práci přerušit a odpočinout si, nebo změnit činnost, kterou dítě dosud vykonávalo.

7. Důležité je také usměrňování aktivity dítěte

Dítě s LMD je většinou zvýšeně aktivní, pohyblivé, plné energie.

Násilné potlačování této energie by dítěti uškodilo. Je tedy vhodné jeho aktivitu nepotlačovat, ale nechat ji „vybít“ ve chvílích, kdy to jde, případně ji využít nějakým pozitivním způsobem.

Při každé vhodné chvíli je nutné dát dítěti možnost co největšího volného pohybu, tzv. „vyběhat se“, neorganizovat mu tyto chvíle odpočinku.

VÝCHOVNÉ POSTUPY, KTERÉ DÍTĚTI NEPROSPÍVAJÍ

- *Nejednotná výchova* – jeden dítěti něco zakáže, druhý to povolí...
- *Perfekcionistická výchova* – výchova příliš náročná, autoritativní, příliš přísná. Výchova dítěte s LMD má být sice důsledná, s řádem a zásadami, ne ale extrémně tvrdá, s častými tresty, rozkazy a příkazy.
- *Příliš liberální, uvolněná výchova* – dítěti je vše povoleno. Při této výchově chybí dítěti řád, dítě neví, co se smí a co ne a je tím zmatené.
- *Nevyvážená, nedůsledná výchova* – jeden z vychovávajících není důsledný, jednou něco zakáže, podruhé to povolí, nekontroluje splnění zadaných úkolů. Dítě začne brzy této situace využívat ve svůj prospěch.

UČITELSKÁ „VODÍTKA“ PŘI PODEZŘENÍ NA DIAGNÓZU LMD:

- Všimnout si, zda žák věnuje pozornost detailům, nebo dělá chyby z nedbalosti ve školních úkolech a při dalších aktivitách, nebo má často potíže v koncentraci pozornosti na úkoly nebo hry.
- Když má vyučující často pocit, že žák neposlučuje, co se mu říká.
- Když žák často nepracuje podle instrukcí, nedokončuje práci, má nepořádek na svém místě, ve svých věcech, ale tyto projevy nejsou hodnotitelné jako projev opozičního chování, vzdoru nebo nepochopení instrukcí.
- Když má žák značné a časté obtíže v organizování svých úkolů a aktivit, oddaluje plnění školních i domácích úkolů, a to zejména těch, které vyžadují intenzivní mentální úsilí.
- Když si vyučující všimne, že žák ztrácí věci nezbytné pro výuku či zájmové aktivity.
- Když se žák často nechá rozptýlit cizími podněty, které nepatří k výuce či k zájmové činnosti a je často zapomětlivý v denních činnostech.

UČITELSKÁ „VODÍTKA“ PODEZŘENÍ Z HYPERAKTIVITY ČI IMPULZIVITY (SYNDROM ADHD):

- Často se vrtí na židli, třepe rukama, mrská nohama, bez důvodu opouští své místo ve třídě nebo v situaci, kdy se očekává, že zůstane sedět.
- Často pobíhá v situacích, kde je to málo vhodné - není schopen klidně si hrát nebo provádět klidnější činnosti ve volném čase. Má obtíže při klidném stání v řadě, při hrách nebo skupinových činnostech.
- Vyhrkne odpověď, aniž vyslechne celou otázku až do konce.
- Uvedených projevů si lze všimnout podstatě všude - doma i ve škole, popř. na jiných místech.
- Není-li tomu tak, lze předpokládat, že možnou příčinou obtíží je nesprávná výchova v rodině nebo nevhodné postupy či podmínky ve škole.

A/ NEBEZPEČNOST SPOLEČENSKÁ

Disociální chování

Jedná se o nespolečenské či nepřiměřené projevy, jsou ale většinou zvládnutelné přiměřenými pedagogickými postupy. Nejčastěji se objevuje v rodinné nebo školní výchově – přestupky proti školnímu řádu, negativismus, lži, vzdorovitost, neposlušnost. Projevy disociálního chování bývají rovněž charakteristické pro určitá vývojová období (puberta) nebo jde o průvodní jevy jiného primárního postižení (LMD, neurózy). Mají většinou přechodný ráz, nepřiměřené chování vymizí samo nebo za pomoci odborníků (psycholog, spec. pedagog).

Asociální chování

Projevy asociálního chování jsou jednoznačně v rozporu se společenskou morálkou. Jedinci vykazují nedostatečné nebo dokonce zcela chybějící sociální citění. Tím se výrazně odlišují od společenského průměru. Jde však o porušování společenských nikoli právních norem - ve svých důsledcích ale poškozuje takto se chovající jedinec svým jednáním především sám sebe (alkoholizmus, záškoláctví, toxikomanie). Asociální projevy v chování mají setrvalý charakter s častou frekvencí a mírně vzestupnou tendencí. Mezi základní formy asociálního chování patří útěky, toulky, záškoláctví, demonstrativní sebepoškozování, alkoholizmus, tabakizmus a jiné toxikomanie, v posledních letech se přidává také gamblerství. Náprava vyžaduje vždy speciálně pedagogický přístup, a to nejen v podobě poradenské (většinou se mívá účinkem), ale především v podobě ústavní péče ve speciálních výchovných zařízeních, SVP, DÚ, někdy i v psychiatrických léčebnách, stále častěji jsou využívány také terapeutické komunity.

Antisociální chování

Zahrnuje veškeré protispoločenské jednání bez ohledu na věk, původ a intenzitu činu. Svými důsledky poškozují společnost i jedince, ohrožují nejvyšší hodnoty včetně lidského života. Velmi často navazují na chování asociální.

Jedinec, chovající se antisociálně již porušuje zákony dané společnosti. Náprava (reedukace) je možná výhradně prostřednictvím ústavní péče (školská zařízení nebo věznice).

Mezi formy antisociálního chování patří veškerá trestná činnost, jako jsou krádeže, loupeže, vandalství, sexuální delikty, zabití, vraždy, vystupňované násilí. Patří sem i agresivita, terorismus, organizovaný zločin a trestná činnost související s toxikomanií. Aplikace nápravné péče bývá obtížná - v důsledku fixace poruch je velká pravděpodobnost recidivy.

B/ NEBEZPEČNOST Z HLEDISKA VĚKOVÝCH OBDOBÍ

a) Věkové období základní školy : 6-15 let

Období počátku školní docházky je pro dítě velmi náročné po stránce fyzické i psychické, protože sebou přináší nutnost podřízení se určitým pravidlům a režimu, autoritě učitele, začlenění se do nového kolektivu. Pokud dítě uvedené nároky nezvládá, postaví se k těmto novým požadavkům buď záporně nebo lhostejně. Neurotické děti mohou mít strach ze školy nebo z učitele a tento problém řeší záškoláctvím, což je nejčastější forma poruchy v chování.

Mezi další poruchy v tomto období patří neposlušnost, vyrušování, upozorňování na sebe, toulky, lži, drobné krádeže. Drobné krádeže navíc není radno podceňovat, tato porucha chování se může prohlubovat.

Dalším závažným obdobím jak po stránce fyzické tak i psychické je puberta. Zde je často velmi obtížné odlišit pomíjivé pubertální projevy od závažných počátků závadového chování jedince. Zvláště děti z narušeného prostředí vstupují do období tzv. prekriminality, dopouštějí se dětské delikvence, někdy přímo i dětské kriminality.

Typické znaky dětské delikvence jsou skupinovitost, na toto závadové chování se předem nepřipravují, nepromyšlejí je - jsou to převážně spontánně páchané činy, méně často plánované. Páchají je většinou prvopachatelé s převažujícím jednáním charakteru přečinů.

Tento typ delikvence směřuje převážně proti majetku v osobním i společném vlastnictví. Méně často páchají násilné činy, ačkoli nárůst brutality je zřejmý a přibylo i nežádoucího chování v souvislosti s toxikomanií.

b) Věkové období dospívání: 15 -18 let

V tomto období se formují hlavní rysy osobnosti. Jedná se o kritické období, které je charakteristické zejména změnami sociálními. Na jedince působí velmi silný vliv vrstevníků, tvorba part. Je velmi nesnadné až nemožné vytrhnout člověka z party. Právě v partách je nejvíce páchána juvenilní delikvence, jinak též nazývaná kriminalita mladistvých. Řada spáchaných trestných činů v tomto období je bohužel povahově blízkých kriminalitě dospělých, obvyklá je i častá recidiva. Nejčastěji jsou páchány delikventní činy jako je násilí proti jednotlivci i skupině, opilství a výtržnictví, krádeže aut, rozkrádání, v poslední době také trestné činy související s toxikomanií, patologickým hráčstvím a prostitucí.

c) věk nad 18 let

Zde se již jedná o kriminalitu dospělých, kdy je páchána rozsáhlá trestná činnost s častou recidivou. Odlišujeme ještě tzv. mladé dospělé (18-24 let), kteří by vzhledem ke svému psychickému vývoji měli být více ovlivňováni speciálně pedagogickými prostředky než pouhou represí, přestože se u nich objevuje trestná činnost v plném rozsahu jako u kriminality dospělých.

C / NEBEZPEČNÁ OSOBNOST – DŮSLEDEK PŘEVLÁDAJÍCÍ SLOŽKY OSOBNOSTI JEDINCE

Hledisko převládající složky osobnosti se častěji užívá u mládeže a dospělých než u

děti, neboť osobnost dítěte není ještě stabilně utvořena a nelze ji proto vždy podle následujících kritérií hodnotit.

1. Neurotický jedinec

Vliv neurotizujících aspektů ve výchově působící od dětství. Jde o závažný zásah do struktury osobnosti. Neurotik je objektivně labilnější, s menším sebeovládáním, trpí pohotovostí k různým zkratkovitým reakcím. Pociťuje stále zvýšené napětí, není schopen se uvolnit, špatná snášenlivost akutní zátěže, má narušenou psychickou a citovou rovnováhu.

2. Psychopatický jedinec

Zde se jedná o vrozenou, biologickou dispozici. V podstatě jde o soubor trvalých povahových odchylek, o abnormální strukturu osobnosti, která se navenek projevuje neadekvátním chováním, nepřizpůsobivostí, nepřiměřenými vztahy nebo konflikty s okolím. S nástupem pubertálního období se psychopatické rysy zvýrazňují. Objevuje se precitlivělost jedince, pedanterie. Jedinec nenavazuje přátelské kontakty, své problémy řeší útekem, agresivními a delikventními sklony. U psychopatického jedince do popředí vystupují emocionální poruchy a nedostatky.

3. Jedinci sociálně nepřizpůsobení

To jsou jedinci propuštění z výkonu trestu odnětí svobody, nebo jedinci, proti nimž je vedeno trestní řízení, popř. jimž byl výkon trestu podmíněně odložen. Velmi problematictí jsou jedinci závislí na alkoholu a jiných toxikomaniiích, stejně jako občané žijící nedůstojným způsobem života. V posledních letech se jedná o řešení problematiky jedinců, propuštěných ze školských zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy po dosažení zletilosti.

4. Jedinci se sníženými rozumovými schopnostmi

Poruchy chování zde vznikají v důsledku snížené inteligence nebo přímo mentální

retardace. V etopedických zařízeních se mají umísťovat pouze ti, jejichž intelekt se pohybuje maximálně v pásmu lehké mentální retardace a jsou schopni vzdělávání. Nepatří sem jedinci, kteří jsou částečně nebo úplně zbaveni svéprávnosti, nebo nejsou dostatečně schopni posoudit dosah svého jednání, ti totiž nepatří ani do věznic! Jedinci s mentální retardací jsou nejen častými pachatelé, ale i oběťmi trestných činů. Proč tomu tak je? Jsou značně ovlivnitelní, nepřemýšlí o své budoucnosti, žijí přítomností a dávají přednost jednoduchému, konzumnímu způsobu života „tady a teď“. Mají slabou volní složku, nejsou schopni náhledu ani hodnocení svého jednání.

5. Jedinci se syndromem LMD

Jedná se o poměrně častou klientelu v etopedické praxi, tyto jedinci tvoří asi třetinu svěřenců v dětských výchovných ústavech. Sama LMD nesmí být důvodem k takovému umístění, ale zvláštnosti v chování těchto jedinců, pokud jim není věnována náležitá pozornost, mohou sekundárně nabýt podoby asociálního nebo antisociálního jednání.

U těchto jedinců se vyskytuje nejčastěji psychomotorický neklid, psychická instabilita a impulzivní jednání, mívají problematický kontakt s okolím, nízkou hranici frustrační tolerance a jejich aktuální chování většinou neodpovídá věku a dokonce ani intelektu jedince. Zvláštnosti v citové sféře jsou dráždivé pro interakce s okolím jedince. Z výše uvedeného je patrné, že jedinci takto handicapovaní budou častěji a snadněji inklinovat k poruchám chování etopedického rázu.

DOPORUČENÉ PŘÍSTUPY VE VÝUCE K ŽÁKŮM S DISHARMONICKÝM, PSYCHOPATICKÝM VYVOJEM OSOBNOSTI

- Tyto děti jsou impulzivní a mají sklony k silné emoční vzrušivosti.
- Často dochází k afektivním výbuchům a tato skutečnost může jedince predisponovat ke zkratkovému chování.
- Chybí dostatečná sebekontrola a sebeovládání.
- Nedostatek sebeovládání souvisí s neschopností odložit uspokojení.
- Jejich sebehodnocení bývá typické sklonem k přeceňování vlastních schopností a možností.
- Ústřední podporou vzdělávacího procesu je pro učitele udržení kázně ve třídě (ve škole).
- Pak je na místě častá podpora a chvála, jdoucí ruku v ruce s jasnými očekávaními a důsledností.
- Mezi učiteli v pedagogickém sboru je potřebná jednotně prosazovaná disciplína a dobře postavený denní režim.
- Základem je laskavý a dlouhotrvající vztah mezi pedagogem a žákem, včetně dovednosti pomáhat dětem k vyjádření jejich bezprostředních pocitů. Pak ale těmto dětem musíme umět především naslouchat.
- Angažování speciálního pedagoga – etopeda, jako poradce pro každé problémové dítě a přijmout takový způsob výuky, který předchází přetěžování při výuce.

Několik doporučení vychovávajícím

- Věnujte denně minimálně **10 minut** společným hrám nebo aktivitám a to i přes možnou oboustrannou nechuť a dítětem deklarovaný odpor.
- Podporujte a chvalte dítě pouze za **konkrétní** projevy žádoucího chování.
- Vhodné je zaznamenávat výskyt žádoucího chování spolu s dítětem, třeba pomocí grafu.

- S dítětem je vhodné **dohodnout se na odměně**, kterou dostane při dosažení určité úrovně. Cíle a odměny měňte v intervalu 2 – 6 týdnů.
- Spolu s dětmi **stanovte konkrétní a jasná domácí/školní pravidla**. Dávejte vždy jen jasné a stručné pokyny, které mohou vést k žádanému chování. Chybou je zakazovat nežádoucí chování. Např.: „Prosím jdi pomalu.“ Namísto „Nelítej“.
- **Pevná, klidná a důsledná zpětná vazba** na nežádoucí chování dítěte je jedinou dobrou možností. Z praxe rodičovské i kantorské víme, že mnoho nežádoucích vzorců chování vymizí, jestliže je ignorujeme. Tuto techniku ale nelze uplatnit jako první v řadě! Takový pokus může naopak výskyt nevhodného chování podpořit!
- Zkusme dítě rozptýlit a **odvést jeho pozornost od nežádoucího chování**. To je totiž mnohem efektivnější než verbální zákaz.
- Jestliže ignorování ani rozptýlení nefunguje, využijte **techniku „přestávky“**.
- Nechte dítě o samotě, pošlete ho do samostatné „nudné“ místnosti na více než jednu minutu. Je vhodné přidat jednu minutu s každým rokem věku, ale nepřekročit celkem 10 minut.
- Jednoznačně je vhodné **vyhnout se hádkám** a různým typům dobře míněných rad či poučování a vysvětlování.
- Dejte si práci a **zorganizujte čas dítěti** tak, abyste dokázali předejít obtížím.
- Zajistěte například stálý dohled nad dítětem, dopřejte mu dostatečné množství sportovních a společenských aktivit.
- Stále se **pokoušejte o koordinaci výchovného přístupu v rodině, ve škole a dalších institucích**, které dítě navštěvuje, i když se vám to bude zdát jako nespelnitelný cíl.

KTERÉ SITUACE VE VÝCHOVĚ MOHOU ZPŮSOBOVAT HORŠÍ ZVLADATELNOST DĚTÍ

Agresivnímu a nezvladatelnému chování dětí mohou napomoci nesprávné výchovné postupy, užívané vychovávateli.

- Děti vědí, že by neměly dostat vše, co vidí, ale zkoušejí trpělivost a důslednost vychovávatelů. Tedy – **NEROZMAZLOVAT!**
- Děti dávají přednost **PŘÍSNOSTI** – jsou to totiž jasná pravidla a dítě ví, kde si stojí.
- Vedme děti přiměřeně – **NETLAČME NA NĚJ** – to bychom ho naučili, že platí jediné síla.
- Děti se naučí utíkat od všeho, co je potřeba dokončit a splnit, v případě **NEDŮSLEDNOSTI** vychovávatelů.
- Pokud dospělí své sliby neplní, děti jim rychle přestávají věřit i tam, kde to vychovávatel myslí vážně – **NESLIBUJME NEMOŽNÉ**.
- Když děti dělají nebo říkají něco, co dospělé rozčiluje – **NEPODLEHNĚME JEJICH PROVOKACÍM** – chovají se tak proto, aby vyprovokovaly – pokud se jim to povede, budou se pokoušet o další „vítězství“.
- Když děti říkají „nenávidím vás“, nemyslí to vážně, jen chtějí, abychom cítili lítost nad svým chováním. Tak **NEBUĐME PŘÍLIŠ ROZČÍLENÍ**.
- Když dospělí zacházejí s dítětem jako by bylo „kus“, jen doplněk jejich image, budou dělat vše proto, aby byly „důležité“. Tak se **NESNAŽME, ABY SE CÍTILO MALÉ....**
- Když za děti dělají dospělí to, co již zvládnou samy, budou děti chtít, **ABY JIM SLOUŽILI**.
- Když dospělí věnují „**ŠPATNÝM ZPŮSOBŮM**“ dětí mnoho zbytečné pozornosti, povzbudí je to, aby v nich pokračovaly.
- Když vychovávatel nehubují děti v soukromí, ale před lidmi, nebo ostatními

dětmi, děti se po svém“ brání. **NEOPRAVUJME DĚTI NA VEŘEJNOSTI.**

- Omylem vychovávajících je obliba **DĚLAT DĚTEM „KÁZÁNÍ“** – děti velmi dobře ví, co je dobré a co špatné!

- Chyby dětí nejsou jejich „hříchy“. Musí se učit dělat chyby a nemít pocit, že je proto špatné. Tak **JE NENUŤME, ABY SE JAKO HŘÍŠNÍCI CÍTILY...**

- Když se vychovávající uchylují ke zbytečnému „sekýrování“, začnou se děti **BRÁNIT, BUDOU „HLUCHÉ“.**

- Děti neumí odpovídat na otázku „proč jsi to udělal“. Opravdu to neví, tak od něj **NEVYŽADUJME VYSVĚTLOVÁNÍ ŠPATNÉHO CHOVÁNÍ.**

- Děti milují experimentování, učí se jím – **TAK SE STÍM SMIŘME.**

- Děti se učí zkušenostmi, tak je **NECHRAŇME PŘED NÁSLEDKY JEJICH JEDNÁNÍ.**

- Dospělí, zvláště maminky, věnují nadbytečnou pozornost lehkým dětským omezcením. A pak se k dětem jako k „nemocným“ také chovají – stále se vyptávají, zda je něco nebolí, zda nejsou unavené apod. Děti se tak mohou naučit **UŽÍVAT SI ŠPATNÉHO ZDRAVÍ.**

- Rodiče, či další vychovávající, někdy neumí (nebo nechťejí, či se ostýchají) odpovědět na otevřené dětské otázky. Děti se tak **PŘESTANOU PTÁT A PÁTRAJÍ PO INFORMACÍCH JINDE.**

- Vychovávající někdy naznačují dětem, že jsou neomylní a perfektní. Na to pozor, děti by se pak **TÍMTO VZOREM MOHLY ŘÍDIT VE VLASTNÍM ŽIVOTĚ.**

- Když děti dráždí dospělé „hloupými“ a nesmyslnými otázkami, usilují jenom **O VÍCE POZORNOSTI.** Takže na ně neodpovídejme.

- Jestliže vychovávající dopustí, aby děti, které se jim se svými obavami svěří, viděly následně úzkost dospělých, budou mít ještě větší strach. **NEDOPUSŤME, ABY SVĚŘENÉ DĚTSKÉ OBAVY VYVOLALY NAŠÍ ÚZKOST A STRACH.**

- Děti od vychovávajících potřebují spousty porozumění a povzbuzení, s jasně vyjádřeným pochvalným souhlasem, **KDYŽ NĚČEHO POCTIVĚ DOSÁHNOU.**

- Děti se nejvíc naučí od životních vzorů, nedělají to, co jim dospělí říkají, že je správně, **BUDOU SE CHOVAT TAK, JAK SE CHOVÁME MY, DOSPĚLÍ.**
- Budou-li dospělí schopni chovat se k dětem takovým respektujícím způsobem, jako se chovají ke svým přátelům, pak i děti budou jejich kamarády. **RESPEKTUJ A BUDEŠ RESPEKTOVÁN.**

ZNÁMKY PROBÍHAJÍCÍHO AGRESIVNÍHO CHOVÁNÍ K OBĚTI

- dítě nerado chodí ráno do školy, odkládá odchod z domova na poslední možnou chvíli, do školy a ze školy nechodí jako dřív nejkratší cestou, ale střídá různé trasy, prosí o odvoz autem
- ze školy chodí domů hladové, když mu agresori berou svačinu, či nedovolí naobědvat se – opakovaně žádá další peníze údajně na svačinu, ale udává málo věrohodné důvody
- ztrácí zájem o učení a schopnost se ve škole soustředit, má velké výkyvy nálady, odmítá se svěřit s tím, co ho trápí
- stěžuje si na neurčitě bolesti břicha, hlavy, někdy ráno zvrací, chce zůstat doma, své zdravotní potíže očividně přehání, simuluje (manipulace s teploměrem) může se doma zdržovat víc než dříve, nepřichází za ním domů žádní spolužáci, nemá kamaráda pro volný čas, s nikým si netelefonuje....
- oběť obtížně usíná a často se probouzí v noci, křičí ze spaní, má neklidný spánek
- často, jakoby „bezdůvodně“ pláče, je stále „naměkko“, ztrácí chuť k jídlu
- je najednou neobvykle agresivní k sourozencům, k jiným dětem, projevuje zlobu vůči rodičům
- jeho chování se uklidní v době prázdnin

DĚTSKÝ STRACH A ÚZKOST

STRACH

Strach patří mezi tři základní city - **dítě umí říct, čeho se bojí.**

Zvláštním druhem strachu je **fobie** - strach z důsledků - nelze ji rozmluvit, dítě se snaží vyhnout situacím, kterých se obává.

ÚZKOST

Úzkost - emoční prožitek tísně nebo napětí neurčitého obsahu vzniká při pocitu ohrožení některých významných hodnot.

Úzkostnost je ale na rozdíl od úzkosti trvalejší osobnostní rys, stabilní pohotovost pociťovat nejistotu a reagovat na ni úzkostnými prožitky.

Typické projevy úzkosti:

- silná obava z nehod
- dítě neustále vyžaduje ujišťování, že je ve škole úspěšné
- často nechce jít do školy
- trpí komplexem méněcennosti
- objevují se tělesné potíže, jako jsou tiky, pocení dlaní, třes, bolesti žaludku

Příčiny nadměrné úzkostlivosti:

- dítě není schopno dostát požadavkům rodičů - pociťuje potřebu vlastního úspěchu, odmítá vrstevníky, je nedůsledné, nestálé
- při nadměrné toleranci dospělých nemá dítě jasně stanovené limity vlastního chování
- úzkostliví rodiče přenášejí úzkost nevědomě na své děti
- dítě trpí, je-li neustále kritizováno, je frustrováno při marnosti a neschopnosti

dosáhnout postavení mezi spoluvrstevníky

- dítě se musí naučit překonávat úzkost, mělo by se uvolňovat, vyprávět pozitivní příběhy na základě pozitivní představivosti, mělo by se umět svěřit

Dětské techniky překonávání strachu

Fantazie, tvoření vlastních slov, konkrétně názorný svět obrazů, jejichž pomocí jsou zaplňovány mezery ve vědomostech a vytvářeny významové souvislosti. Děti přetvářejí hrozivé zážitky a nebezpečné postavy silou své fantazie. Jsou tvůrci svých představ.

Pohádky, kouzelné příběhy. V kouzelných příbězích a pohádkách se dětem nabízejí vysvětlení, jež je citově posilují - dítě už ví, že vše nemůže být tak, jak se to děje v příbězích, ale perspektiva "mohlo by to tak být" představuje vedle realistického pohledu jiný způsob vidění skutečnosti.

Dětské hry. Ve hře zpracovávají děti hrozivé dojmy, které jim nahánějí strach. Ve hře dítě prožívá celou škálu citů, proto má hra "léčivé síly".

Rituály. Podobně to platí pro rituál, který si děti vytvářejí, aby nepřehledným, nejasným zkušenostem daly strukturu. V rituálu mohou jako kouzlem spoutat životní situace vyvolávající strach a nejistotu.

Regres. Občas se u dětí projeví regrese (tj. návrat k dřívějším vývojovým fázím) jako způsob, jak se vyhnout duševní nebo citové zátěži.

Jak dětským úzkostem a nadměrným obavám předcházet

- Psychický vývoj souvisí s tím, jakým zkušenostem jsou děti vystavené - v jakém sociálním prostředí žijí a jak se k nim nejbližší lidé chovají.
- Pro vývoj psychiky dítěte jsou na prvním místě důležité zkušenosti s tím, jak jsou uspokojovány jeho potřeby a jak si osvojuje vnitřní a emoční stabilitu.
- Základní potřebou je naprosté přijetí dítěte a pozitivní vztah všech vychovávajících osob k dítěti.

- Prevence vzniku nadměrné úzkosti a strachu z pohledu emoční stability znamená vytvoření takového sebepojetí, které obsahuje vědomí vlastní hodnoty a zdravého sebevědomí. Sebepojetí – to, jak sebe vnímáme, prožíváme a hodnotíme, se vyvíjí a do určité míry mění po celý život člověka.
- Důležité je harmonické, klidné rodinné prostředí a kvalitní vzájemný vztah rodičů, kteří na dítě mají dostatek času, vedou je spíše neautoritativně, ale důsledně.
- Z výchovných prostředků je potřeba volit především pochvalu, domluvu a vlastní příklad.
- Neméně důležitá je u dětí tvorba frustrační tolerance, tedy schopnosti jedince snášet frustraci a vyrovnávat se se situacemi, kdy dochází k neuspokojení nějaké potřeby.